УДК 37 012: 316

АЙТЫМБЕТОВА Д.А., МОЛДОБЕКОВА К. Ж.,
Ж. Баласагын атындагы КУУ
КНУ им. Ж. Баласагына
AITYMBETOVA D.A., MOLDOBEKOVA K. ZH.,
KNU J. Balasagyn

КЫРГЫЗСТАНДА БҮГҮНКҮ ЖАШТАРДЫН СОЦИАЛДЫК КӨЙГӨЙЛӨРҮ

Социальные проблемы современной молодежи Кыргызстана

Social problems of modern youth in Kyrgyzstan

Аннотациясы: *Илимий макаланын негизги бөлүгү жаштардын көйгөйлөрүн аныктоо менен кошо, аларды тарыхый-педагогикалык өңүттө изилдөөгө багытталат. Азыркы мезгилдеги болуп жаткан окуялар көбүнчө жаш муундун айланысында болгондуктан, жаштардын көйгөйлөрүн чечүү заманбап көйгөйлөрдүн негизгилеринин бири экендигин көрсөткүбүз келди.*
Аннотация: *Основная часть научной статьи направлена на выявление проблем современной молодежи, а также на историко-педагогическое изучение данной проблемы. В статье мы хотели обратить внимание, что решение социальных проблем современной молодежи - одна из главных задач нашего времени, и что оно должно быть приоритетным направлением развития современного общества.*
Abstract: *The main part of the scientific article is aimed at identifying the problems of modern youth, as well as the historical and pedagogical study of this problem. We would like to draw your attention to the fact that solving the social problems of modern youth is one of the main tasks of our time, and that it should be a priority in the development of modern society.*
Урунттуу сөздөр: *жаш муун, жаштар көйгөйлөрү, жаштардын заманбап көйгөйлөрү.*
Ключевые слова: *молодое поколение, проблемы молодежи, проблемы современной молодежи.*
Key words: *young generation, youth problems, problems of modern youth.*

Ар бир муундун өзүнүн көйгөйлөрү бар. Бул маалымат мурдатан бери белгилүү болсо да улуу муундар үчүн азыркы жаштарды түшүнүү жана жакында эрезеге жете турган жаштарды тынчсыздандырып жаткан нерселерге байланыштуу маселерди аныктоо да кыйын болушу мүмкүн.
Албетте, көйгөйлөр менен кыйынчылыктар ар бир адамга жараша ар кандай болот –ар кайсыл улутуна, киреше деңгээлине жана жашаган жерине, жашоо шартына жараша жаштар ар кандай көйгөйлөргө туш болушат, жана бирдей эле көйгөйлөрдү ар башкача кабыл алышат. Бул маселени бүгүнкү күндө чечмелөөдө ушуну эске алуу керек деген ойдобуз.
Бириккен Улуттардын Эл аралык эмгек уюму дүйнөлүк экономикалык кризистен улгайгандарга караганда жаш жумушчулар көбүрөөк жапа чеккенин билдирүүдө. Иликтөөлөргө караганда, бул жылы 15 тен 24 кө чейинки жаштардын арасында

жумушсуздуктун саны Экинчи дүйнөлүк согуштан кийинки эң бийик көрсөткүчкө жетти. Эл аралык эмгек уюмунун айтымында, акыркы эки жылда улгайгандардын арасында жумушсуздук кандай тез өссө, жаштар арасындагы жумушсуздук дагы эки эсеге көтөрүлгөн. [4]

Акыркы жылдардагы изилдөөлөрдө дүйнө жүзү боюнча 81 миллион жаш адам жумушсуз калышы мүмкүн деп айтылууда. Ошондой эле глобалдык кризистин айынан жумуш орундары кыскарып, иш издөөнү токтоткон жаштар жөнүндө айтылат. Мында алар - жоголгон жаш муун, деп сыпатталган. Өнүгүп келаткан өлкөлөрдө глобалдуу кризис жаштарга оор кесепетин тийгизүүдө. Алар үчүн жумушун жоготуу олуттуу маселе болуп эсептелет. 15 тен 24 чейинки жаштардын 90 пайызы жакыр өлкөлөрдө жашайт. Өнүккөн өлкөлөрдө деле, Латвия, Литва, Эстония жана Испания өлкөлөрүн мисалга алсак, жаштар арасындагы жумушсуздук маселеси абдан курч. [8]

Коомдун жаштар көйгөйлөрүнө кызыгуусу жаш адамдын жөндөмүн өркүндөтүү үчүн шарттарды түзүү (анын акыл-эси, руханийлиги, билими, мекенчилдиги ж.б.), терең ойлонулган гумандуу жаштар саясатын жүргүзүү дегенди билдирет. Азыркы коомдун өткөөл абалынын шарттарында жаштардын бош убактысын уюштуруу менен алектенген жаштар бирикмелеринин ролу өсүүдө.

Табигатка керектөөчүлүк мамилени, коммерциялык ийгиликтерди, массалык маданияттын жетишкендиктерин, билим берүүнүн адистештирүү тенденциясын ж.б. негизделген жашоонун заманбап модели коомдун заманбап талаптарына жана анын өнүгүү тенденцияларына туура келбейт. Заманбап жаштар үчүн эс алуунун артыкчылыктуу түрлөрү: телеберүүлөрдү, видео тасмаларды көрүү, радио уктурууларды, аудио кассеталарды угуу - 77,6%; дискотекаларда - 57,3%; акысыз клубдарда, көчөдө теңтуштары менен баарлашуу - 46,4%; барларга, кафелерге баруу - 40,9%; компьютердеги оюндарды ойноо - 39,7%; театрга баруу - 32,3%; кинотеатрларга баруу - 30,0%. Ошентип, азыркы жаштардын көпчүлүгү бош убактысын көңүл ачууга, ошондой эле сергек жашоого арнаганды жакшы көрүшөт. Жаштардын бир аз гана бөлүгү бош убактысын билим алууга, билимге жана өнүгүүгө арнашат [4].

Азыркы коомдо жаштар коомдун руханий жана адеп-ахлактык баалуулуктары менен кандайдыр бир карама-каршылыктарга туш болууда. Мамлекеттик жаштар саясаты жалпы кабыл алынган социалдык, руханий жана маданий баалуулуктарды толук эске албайт. Жаштардын бош убактысын уюштуруудагы ачык-айкын багыттагы социалдык институттарын жоготуусу билим берүү жана тарбиялоонун таасирин олуттуу абалга алыпкелди.

Мисалы, Кыргызстанда жаштардын заманбап көйгөйлөрү: мансапка жетүү кыйын, маданий баалуулуктарга ээ эмес, көп убактысын социалдык тармактарда өткөрөөөрү белгилүү. “Кыргыз Республикасында жаштар саясатын өнүктүрүүнүн көйгөйлөрү жана келечеги” аттуу тегерек столдо жаштар маселелери боюнча эксперт К. Ларионов 2014-жылы жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыгына таянып: "Жаштардын 19 пайызы гана мамлекеттик кызматка тартылат", деп жаштар маселелесин ошондо эле көтөрүп чыккан. Анын айтымында, жаштар өкмөттүк эмес чөйрөдө активдүрөөк болушат. Жаштардын ойлорун мисалга келтирип: "Жаштар Кыргыз Республикасында мансап куруу кыйын экенин - мында тааныш же акча керек болот, анткени адамдын билими алдынкы орунда турбайт", - деп айтышканын К. Ларионов эскерет.[7]

Расмий маалыматтар боюнча, акыркы жылдары Кыргыз Республикасында 14 жаштан 28 жашка чейинки 1 миллион 676 миң адам бар. Алардын 51 пайызы эркектер, 49 пайызы аялдар. Жаштардын 67 пайызы айылдарда жашайт. 73 пайызы кыргыздар, 14,2 пайызы өзбектер, 5 пайызга жакыны орустар.[4]

Изилдөөнүн жыйынтыгында жаштар арасындагы кылмыштуулуктун деңгээли туруктуу жогору экендиги аныкталды. Жаш жарандар маданий иш-чараларга катышпайт, алардын баалуулуктары коомдук баалуулуктар менен көпчүлүк учурда шайкеш келбейт. Ошондой эле аларда ден-соолукту сактоо боюнча маалыматтар жетишсиз, алар медицинаны сапатсыз деп баалашат, ошондуктан акчаны текке кетирбөө үчүн ооруканагакайрылышпайт.

Азыркы учурда жаштар үчүн эмгекке орношуу чектелүү. Ошол эле учурда, калктын жаштар категориясы дымактуу жана жогорку айлык алгысы келет. Белгилей кетүүчү нерсе, жаштардын 35 пайызы, айрыкча айыл жеринен келгендер, кимдер менен иштөөнү каалашаарын чече элек. Расмий маалыматтар боюнча, 96 миң жаш жаран жумушсуз, көпчүлүгү көмүскө кирешелер чөйрөсүнө тартылган. Эмгек мигранттарынын көпчүлүгү 28 жашка чейинки адамдар. Өлкөдөгү чектелген мүмкүнчүлүктөр алардын өлкөдөн чыгуусуна аргасыз кылат. Айрымдары Сирияга кетип жатат деген маалыматтар да бар. Мындай жарандардын саны, Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча, буга чейин 150 адамдан ашкан. Дагы бир терс көрүнүш: жаштардын 43 пайызы Интернетте жана социалдык тармактарда көп убакыт өткөрүшөт.[7]

Мына ошондуктан, азыркы жаштарды ойлондурган айрым көйгөйлөрүнө көз чаптырып көрөлү.

Акча маселеси.

Тарыхый өңүттө караганда жаш жеткинчектерге акча маселеси жалпы көйгөй болуп келген жана бул азыркы жаш муун үчүн дагы өзгөчө жагдай болуп саналат.

Чындыгында, мисалы, окуу жайларга төлөнүүчү чыгымдар көбөйүп, жана эмгек акылар күнүмдүк турмуштун кымбатташына туруштук бере албай жаткандыктан, азыркы жаштар мүмкүн болушунча ушул көйгөй менен күрөшүп, көзү жеткен экономикалык чөйрөгө кадам ташташууда.

Натыйжада, жогорку окуу жайында окуган жаштар окуу жайдын акысын кантип төлөйм деп тынчсызданышат, кээде кээ бир студенттер окуп жүргөндөн баштап эле иштей башташат, алардын эмгек акысы алардын чыгашаларынан төмөн болсо да иштөөгөаргасыз болушат. Ал эми жаш жеткинчектер ата-энеси анын чыгымдарын төлөттүрүүдөнкачышат, анткени алар ата-энелерин кыйнабоого аракет кылып, өз алдынча эмгектенүүнүэрте баштап, окуп да, иштеп да өмүр сүрүшөт.

Эрте бойго жетүү салттуу түрдө адамдардын каржылык туруксуздугун көбүрөөк сездирет, бирок азыркы жаштар кирешелердин теңсиздигин жаштайынан жакшы билишет жана эч качан каржылык туруктуулукка жетээрине ишенишпейт, ошондуктан бул алар үчүн олуттуу маселе.

Окуу маселеси.

Барган сайын жаштар жогорку окуу жайына тапшырам деген үмүт менен жашап келишет, анткени, жумушка орношуу учурунда жаштардан жогорку окуу жайынын дипломун талап кылат. Бул биринчи кезекте жогорку окуу жайына кирүү үчүн дагы да болсо чоң атаандаштык бар экендигин билдирет. Демек, кээ бир жаштарга бул көйгөй абдан оор көйгөйлөрдүн бири. Анын үстүнө, билим берүү стандарттары жыл өткөн сайын

өзгөрүлүп тураары да белгилүү. Мурунку муундарга караганда азыркы муундагы студенттерден көп нерсе талап кылынат жана күтүлөт.
Билим берүү чөйрөсүндөгү мындай өзгөрүүлөр башталгыч класстардан башталып, орто мектеп жана жогорку окуу жайынында да уланат. Андан сырткары, академиялык стандарттар гана жогорку деңгээлге көтөрүлбөстөн, студенттерге, адатта, сабактан тышкаркы иш-чараларга катышуу, ыктыярдуу жардам көрсөтүү, жумушка орношуу же практика өтүү аркылуу өздөрүнүн ар тараптуу өсүп-өнүккөн инсан экендигин далилдөө талаптары да коюлат.
Бул жогорку класстын же жогорку окуу жайынын биринчи курстун студенттеринин мойнуна жүктөлгөн оор нерсе, натыйжада окуу азыркы жаштардын негизги көйгөйүнүн бирине айланат.
Зомбулук
Зордук-зомбулук кылмышы, статистикалык маалыматтарга таянсак,1990- жылдардан бери чындыгында төмөндөө тенденциясына ээ экендиги белгилүү болду. Бирок, коомдогу көрүнүштөр көбүнчө расмий статистика менен макул эмес, ошондуктан коомдо зордук-зомбулук күчөп жатат деп эсептеген жаштар, албетте, бул ишенимде жалгыз эмес. Акыйкаттык үчүн, зордук-зомбулук жалпысынан мурункуга караганда төмөн болсо дагы, зордук-зомбулук жана жек көрүү кылмыштарын камтыган зомбулуктун белгилүү бир түрлөрү акыркы жылдары абдан көбөйүүдө. Массалык маалымат каражаттарынын көңүлү жаштар арасында зордук-зомбулук алар үчүн олуттуу көйгөй болуп саналат деген түшүнүккө өбөлгө түзүшү мүмкүн. Анткени, 24 саат бою иштеп турган жаңылыктар булактарын көрүү жана ал жаңылыктарды социалдык тармактарда кеңири бөлүшүү мүмкүнчүлүгү кенен болгондуктан, алар аркылуу жер жерлерде, өлкөдө жана бүткүл дүйнө жүзүндө болуп жаткан зомбулук кылмыштары жөнүндө кабарлар суудай төгүлөт. Жаштар - бул дайыма смартфондо же башка мобилдик шайманда болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон адамдар жана зордук-зомбулукка байланыштуу жаңылыктар жөнүндө кабарларды тез-тез алып турушат. Андан тышкары, жаштарга тиешелүү зордук-зомбулуктун белгилүү бир түрү –алардын арасында ок атуучукурал жарактардын кээ бир түрлөрүнүн бардыгы. Эң көп катталган массалык ок атуулар жаштар арасында, мисалы, мектептерде, интеренет клубдарда, кинотеатрларда, эс алуучу, бий бийлөөчү жайларда жана концерттерде болгону белгилүү.
Ошондуктан, бүгүнкү мектеп окуучулар жана жогорку окуу жайында окуган жаштар сыягы, көп жылдардан бери аткычтар менен машыгуудан өтүп, өздөрү массалык ок атуудан түздөн-түз таасирин алышпаса дагы, мектепке жана башка окуу жайларына кирип жатканда металл издөөчү драйверлерден өтүшү керек.
Жаш муундардын курал жаракты өзгөчө өз муунуна коркунуч туудурган көйгөй катары карашканы жана куралдануу көйгөйүн кандайдыр бир нерсени чечүүнүн бирден- бир жолу катары эсептеши азыркы мезгилде кадимки эле көрүнүш катары болуп баратат, жана бул жалпы коомчулукту абдан тынчсыздандырат.
Климаттык өзгөрүү.
Климаттын өзгөрүшүнө көңүл буруп жаткан адамдар бул жаштар экендиги таң калыштуу деле эмес. Көпчүлүк жаштар климаттын өзгөрүшүн тез арада чечүүнү талап кылган көйгөй катары карашат. Алар аба-ырайы боюнча илимпоздордун көпчүлүгүнүн чыгарган тыянактарын, мисалы, климаттын өзгөрүшү болуп жатат, аны адамдар өздөрү

кылып жатышат, жана келтирилген зыяндын ордун толтуруу же андан аркы өзгөрүүлөргө жол бербөө үчүн шашылыш чараларды көрүү керек деп коңгуроо кагып келишет.
Эң кызыгы, аба-ырайынын өзгөрүү маселесинде жаштар гана эмес, жашы улуу адамдар да жаштарга кошулуп климаттын өзгөрүшү чыныгы көрүнүш экендигин белгилеп, зыяндуу жагы менен техногендик терс касиеттери бар экендиги менен макул болушат. Башка экологиялык маселелер, мисалы, ичүүчү таза сууну, жер кыртышын жана андагы жаратылыш ресурстарын сактоо, ошондой эле жаныбарлардан алынган азык-түлүктү этикалык жактан пайдалануу жаштардын эң курч маселеринин катарында башкы орунду ээлейт. Дүйнө жүзүнүн жаштары бул көйгөйлөрдү алар менен алектенүүгөтүрткү берген маанилүү көйгөй катары эсептешет.
Коомдук массалык маалымат каржаттары.
Купуялык маселелеринен тартып, социалдык медианын өзүн-өзү сыйлоо сезимине жана дене-бойдун имиджине тийгизген таасирлерине чейин, жаш жеткинчектерде социалдык медианы көйгөй катары көрүүгө көптөгөн себептер бар.
Ошол эле учурда, коомдук массалык маалымат каржаттары академиялык жана кесиптик муктаждыктардан улам байланыш түзө билиши керек болгон жаш өспүрүмдөр үчүн зарыл маселелердин бири болуп саналат. Бул аларда медиа чөйрөсүндөгү көйгөйлөрдү чечүүнүн мыкты жолун табууга кызыгуусун жаратат. Кыскасы, коомдук массалык маалымат каражаттары аркылуу заманбап жаштар бири-бири менен тыгыз байланышып турушат.
Тыянактап айтканда, азыркы жаштардын алдында турган көйгөйлөр менен кыйынчылыктар татаал жана ар түрдүү. Жаштардын ошол кыйынчылыктарды жеңүүдө улуу муундун колдоосу жана түшүнүүсү өтө маанилүү шарт болуп эсептелет. Демек, биздин оюбуз боюнча, жаштар көйгөйүн чечүүдө бул маселеге тарыхый-педагогикалык өңүттө карап, чечмелөө жолун басып өткөн жылдардын мисалында аныктап алуу замандын талабы болушу мүмкүн.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Агапов Е.П. Теория социальной работы. Учебное пособие. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°»; Наука – Спектр, 2010.
2. Азарова Р.Н. Досуг современной молодежи // Внешкольник, 2003. № 10. С. 19-20.
3. Асипова Н.А. Актуальные проблемы воспитания и образования учащейся молодежи. Тандалма макалалар жыйнагы. Бишкек: КТУ «Манас», 2016. – 227 б.
4. 2020-2030-жылдарга Жаштар саясатынын КОНЦЕПЦИЯСЫ //Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 18-октябрындагы № 562 токтомунан.
5. Молодежная политика в Кыргызстане. Отчет по результатам исследования. – Бишкек, 2008.

6. Денисова Н.С. Технологии социальной работы с молодежью/ Н.С. Денисова, И.А. Гизатова // Педагогическое мастерство: материалы II междунар. науч. конф. (г. Москва, декабрь 2012 г.). – М.: Буки-Веди, 2012.
7. В КР определили проблемы молодежи. //https: //24.kg /obschestvo /9626_v_kr_opredelili_problemyi_molodeji_ey_slojno_sdelat_kareru_u_nee_net_kulturnyih_tsennostey_i_ona_provodit_mnogo_vremeni_v_sotssetyah.
8. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жаштар иштери боюнчакеңешинин биринчи жыйыны. //https://www.gov.kg/ky/post/s/kyirgyiz-respublikasyinyin-km-t-n-karashtuu-zhashtar-ishteri-boyuncha-ke-eshinin- birinchi-zhyiyyinyi-tt.
9. Социальная работа с молодежью. Учебное пособие. /Под ред. Н.Ф. Басова. – 4-е изд. - М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2012.-328 с.

Рецензент: Мамырканов М.А., - *социология илиминин кандидаты, Кыргызстан Эл аралык университетинин доценти.*